

אשר צריך לחפש בו, מחפש בו ואינו מוצא
והריהו עומד אכול ספקות והסוסים,
כשיסמן שאלה גדול תועה בעיניו.
י. אובסי

עצום הוא עומד לנוכח כל החומר הרב
גבוך ומוכה תמהון, אובד עצות וחסר ישע.
הוא מחפש בו את אשר היה רגיל ואת

בקורת ספרים

מ„סולח עון ומוחל פשע“. אם ברצונו להורות
לבני אדם אמת, עליו להיות בעיקר בין
מחפשי אמתות מסורות ומפרשיהן. כי התורה,
שהיא מורשה קהלת יעקב, אינה רק קובץ
אמונות קדומות, אלא היא מסמלת גם
גישה ידועה, דרך למוד מיוחדת של כניסה
לעומק הענין המדובר לפרטי פרטי והבנת
דבר מתוך דבר עד שיושג המכוון. (עמ' 61).

הדרשן ייחד את הדבור, אמנם, לשאלות
הזמן, לבציות חדשות שנתעוררו בחיים
היהודיים. אך תמיד מצאו דבריו התעוררות
לעילא וסמוכין ב„כתוב“ שבתורה או
במסורה הקדומה והושפעו ממנו. במאמר
שבו נתח פעם כותב הסורים האלה את
מבנה הדרשה היהודית (השווה: הרבעון
האנגלי, כרך כח, עמ' 269) מצא שעת כושר
להעיר, כי היהודי נתחנך באופן פסיכולוגי
להאמין שהתורה נותנת פתרון ותשובה
מספקת על כל השאלות, כי „הפך בה
והפך בה דכלא בה“ (אבות ה', כ"ה), וכי
רק היה לו צורך לאדם בעין חדה כדי
לגלות משמעות חדשה באותיות ה„כתוב“.
הדרשנים הגדולים שבכל הדורות מחוננים
בכשרון זה שהרב הראשי הרץ בלונדון
מכנה בשם „העין המדרשית“ שבכתה היה
להבחין אמתות חדשות ולגלות דעות
המסתתרות מאחורי הפשט אף של
פסוק חסר ענין. מחבר הספר הנסקר נותן
הגדרה כנה ל„דרשן“ כתארו אותו כ„תיר
ופרשן יוצר“ (עמ' 9). והוא מוסר ניתוח
צודק לדרשה באמר: כונת הדרשה, איפוא,

“STUDIES IN JEWISH PREACHING” Middle Ages

by Israel Bettan, D. D.
Hebrew Union College Press,
Cincinnati, 1939.

התפקיד שמלאה הדרשה בחיים היהודיים,
בהתפתחות התורה היהודית והתפשטות
סותה, היה משמש נושא מענין לחקירה.
כדי להעריך את השפעתה, עלינו להתחקות
אחר תולדות הדרשה היהודית — טבעה,
צורתה ותכונה. כי הדרשה היהודית היתה
מיוחדת במינה בעצם המבנה והמהות שלה.
זו היתה תורה במלא מובן המלה, עצם
מעצמה של המסורת הספרותית שהתפתחה
בשחר הספרות העברית.

הדרשה היהודית תומכת את יתדותיה
באגדה, שדה פורה זה של שיר וחזיון,
ספור ומאמר — פרי דמיונו של העם
היהודי. הדרשה היהודית האמתית נעוצה
במסורת האגדה, ועל כן היתה לחלק התורה
שבעל-פה. כמקורה, האגדה, כך גם הדרשה
האמתית ירדה לעמקה של התורה שבכתב
והמסורת המקורית שבעל-פה, שכבר היא
כעת בכתב, בתלמוד ובמדרש, והשתדלה
להביא לידי גילוי אמתות ומחשבות חדשות
שתשמשנה מקור הדרכה לעם. על ידי כך
ניתנה משמעות חדשה ונוספת לדברי התורה
„פרו ורבו“.

אחד הדרשנים הראשונים שעליו מדובר
בספר זה, יעקב אנטולי שחי במאה ה"ג
אמר יפה: „בישראל, שאמונתו היא בעיקר
אמונת התורה, צריך שהרב יהיה יותר

יצחק עראמה, המכונה על ידי המחבר „דרשן הדרשנים“, אשר ספרו „עקדת יצחק“ — יותר מכל ספר דרוש אחר בימי הבינים — הפרה את רעיונותיהם של דרשנים אין מספר במשך תקופה של חמש מאות שנה; יהודה מוסקטו, שחי באיטליה במאה ה־ט״ז והיה תחת השפעת תחית הלמודים באירופה ושכלל את צורת הדרשה היהודית ושינה לגמרי את תכונה; עזריה פיגו, גם הוא באיטליה, „ששקף בנאמנות רבה את החיים והרוח של המאה הי״ז“; אפרים לונטשיץ, שחי בפולין במאה ה־ט״ז ושפתח דרך אינדיבידואלית בדרשנות, שהיתה כל כך רביגונית ובעלת־כח, כשם שהיתה בלתי מצויה ומיוחדת במינה; ויהונתן אייבשיץ, ה„דרשן בעל הרגש“, שאוהו חושב המחבר לטיפוסי ביותר במאה הי״ח, „כי דרשותיו כוללות את התכונות הטובות ביותר וגם הרעות ביותר של הדרשנות היהודית“

פרקים אחדים של הספר הופיעו לבתחלה כמחקרים מיוחדים בשנתון של „היברו יוניון קולג׳“. פרופיסור ביתן ראוי להכרה מאת כל חוקרי מקצוע מעניין זה בספרות ישראל שהעניק לנו את כל מחקריו אלה בכרך אחד. רבנים מכל הסוגים יחזיקו טובה למחבר בעד תרומתו החשובה לשדה הדרשנות היהודית. וגם הקורא היהודי המשכיל, אף אם אינו מתמחה בענף זה, ימצא ענין וחינוך רב בספר שלפנינו.

הרב ישראל לוינסטאל

„המדות לחקר ההלכה“ מאת הרב רמ״א עמיאל

הספר, שצנן באים לדון עליו, מפליא בראש וראשונה בבקאות מחברו בספרות התלמודית, בראשונים, ובאחרונים. מצד אחר צנן רואים, שהמחבר אָמנם אחז בלמוד התלמוד ואביוזריהו, אבל גם מן הידיעות החיצוניות לא הגית ידו. הוא מדבר הרבה בענינים הנוגעים לחכמת הטבע והפילוסופיה;

הוא להקים בנין פרשני, כדי לבצר ולהעמיד השקפה דתית שלמה (שם).

משום כך הפיק היהודי במשך הדורות עונג מיוחד לא רק משמיעת דרשות אלא גם מקריאתן. היהודי היה רואה „את הדרשות של הדרשנים המעולים כיצירות הספרותיות של אמנים ספרותיים, ששמשו לו מקור שעשוע, האצלה ונחמה מעודדת“. צדקת דעה זו מתבררת בשעת קריאה ברפי הספר החשוב של הפרופיסור לדרשנות ב„היברו יוניון קולג׳“ בסינסינטי, ד״ר ישראל ביתן. המחבר סוקר את תולדות הדרשנות היהודית הקדומה עד סוף ימי הבינים — בצמצמו את מחקרו בעיקר בתקופה מהמאה הי״ג עד סוף המאה הי״ח — תקופה שבה היתה הדרשנות לא רק פוריה יותר מבכל זמן אחר, אלא שבה הגיעה גם למרום התפתחותה. כי לפי דעת ד״ר ביתן לבשה הדרשה את צורתה הקבוצה כמקצוע ספרותי בתקופת סוף ימי הבינים זו.

טרם שהמחבר ניגש לענינו העיקרי הוא מוסר לנו סקירה למדנית על הדרשנות הקדומה, בנתחו בפרוטרוט את השמושים השונים בפסוקים, בדרשות ובפרשנות הדרשנית על ידי הדרשנים הראשונים. זו היא סקירה היסטורית על הדרשה היהודית החל מימי צמיחתה, דרך התגליותיה השונות וכלה בתקופה של סוף ימי הבינים.

אך עיקר המחקר מתבסס על הדרשנים הקלסיים של ימי הבינים. המחבר בוחר בקבוצה של ספרי הדרשנים החשובים ביותר באותה תקופה ועל ידי גתוח דרשותיהם הוא גותן לנו ציור שלם ממה שתרמו לחיי ישראל.

בין הדרשנים, שאת דרשותיהם מתאר ומנתח המחבר, נמצאים ר׳ יעקב אנטולי, שחי במאה הי״ג ושספרו „מלמד התלמידים“ מסביר באופן דרשני את דעותיו הפילוסופיות על היהדות; בחיא בן אשר, המיסטיקן המעשי, שהיה דרשן בסרגוסה במאה הי״ד ושספרו „כד הקמח“ שאבו נפשות צמאות הרבה עצמה ועז במשך דורות רבים;